

МАРТИНЮК Г. П.

викладач

Житомирський національний агроекологічний університет

**СТАН КОРМОВИРОБНИЦТВА В АГРОФОРМУВАННЯХ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

В статті досліджено стан кормовиробництва в Житомирській області, виявлено причини стримування розвитку галузі та надано шляхи покращення. Корми є матеріальною субстанцією створення тваринницької продукції. Під час формування собівартості тваринницької та птахівничої продукції вартість кормів порівняно з іншими статтями витрат посідає домінуюче місце, тому найбільшою мірою зумовлює рівень конкурентоспроможності на ринку цих видів продукції. Забезпечення сталого виробництва кормів із заданими споживчими властивостями потребує раціонального співвідношення між обсягами виробництва продукції та його матеріально-технічною базою.

Ключові слова: кормовиробництво, тваринництво, посівні площі, кормові культури.

МАРТЫНЮК Г. П.

преподаватель

Житомирский национальный агроэкологический университет

**СОСТОЯНИЕ КОРМОПРОИЗВОДСТВА В АГРОФОРМИРОВАНИЯХ
ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ**

В статье исследовано состояние кормопроизводства в Житомирской области, выявлены причины сдерживания развития отрасли и предоставлены пути улучшения. Корма являются материальной субстанцией создания животноводческой продукции. При формировании себестоимости животноводческой и птицеводческой продукции стоимость кормов по сравнению с другими статьями расходов занимает доминирующее место, поэтому в наибольшей степени предопределяет уровень конкурентоспособности на рынке этих видов продукции. Обеспечение устойчивого производства кормов с заданными потребительскими свойствами требует рационального соотношения между объемами производства продукции и его материально-технической базой.

Ключевые слова: кормопроизводство, животноводство, посевные площади, кормовые культуры.

MARTUNYUK G. P.

lecturer

Zhytomyr National Agroecological University

**STATE OF FORAGE PRODUCTION IN AGRICULTURAL FARMS
IN ZHYTOMYR REGION**

In the article the state of feed production in Zhytomyr region, found causes containment of the industry and provided ways to improve. Foods are creating the material substance of animal products. During the formation of the cost of livestock and poultry feed production cost compared with other expenditure dominates because most determines the level of competitiveness in the market of these products. Sustainable feed production with desired properties consumer needs rational relationship between the volume of production and its logistics.

Keywords: forage production, livestock, crop area, forage crops.

Постановка проблеми. Одним із важливих елементів аграрного ринку є ринок кормів, який у зв'язку із набуттям Україною членства в СОТ має бути прогнозованим і передбачуваним для всіх його учасників. Стабільність функціонування ринку кормів залежить від розвитку галузі кормовиробництва. Проте протягом останніх десятиліть для галузі властиві такі тенденції: зменшення кормової площі; зниження врожайності кормових культур і, як наслідок, зменшення обсягів виробництва кормів. У структурі вироблених кормів найбільшу питому вагу займають грубі корми (сіно, солома, стебла кукурудзи), які

мають низькі показники за поживністю та якістю. Невисокі ціни на кормові ресурси на внутрішньому ринку призводять до скорочення обсягів виробництва і реалізації кормів основними їх постачальниками – сільськогосподарськими підприємствами. Вітчизняний ринок кормів втрачає необхідну пропозицію та асортимент кормової продукції [1, с. 77].

Аналіз останніх досліджень. Питанням пошуку економічних та організаційно-технологічних напрямів і резервів підвищення ефективності господарювання сільськогосподарських і комбикормових підприємств, виробництва і використання кормів, у т.ч. комбикормів, економіки кормовиробництва в Україні, еколого-економічного прогнозу виробництва кормів, формування ресурсів продовольчого і кормового зерна в умовах ринкових відносин присвячені роботи П. Березівського, І. Бондарчука, В. В'юна, Д. Глуценка, В. Гришка, В. Долинського, О. Єрмакова, М. Карамана, С. Ковалишина, П. Кропа, М. Куліша, Б. Лук'янова, Л. Мармуль, А. Павлюченкова, В. Перегуди, А. Побережної, Д. При-ходька, Я. Сибаль, І. Топіхи, Г. Черевка, О. Ярославського та інших учених.

Мета статті – дослідження стану кормовиробництва в Житомирській області, виявлення причин стримування її розвитку та пошук шляхів покращення.

Результати дослідження. У Житомирській області зосереджено 5,1% поголів'я великої рогатої худоби та 5,7% поголів'я корів України. Досить розвинутим є свинарство, вівчарство, конярство, птахівництво. Житомирська область, 80% якої займає зона Полісся, з великою кількістю природних кормових угідь і вигідним розташуванням щодо ринків збуту, має сприятливі умови для виробництва здешевленої продукції тваринництва. У 2010 р. площа сінокосів і пасовищ займала 22,1% від загальної площі сільськогосподарських угідь, проте порівняно з 2013 р. зменшилась на 1,3%. Близько 42% природних сінокосів та пасовищ знаходиться в зоні радіоактивного забруднення, що обумовлює особливості вирощування і заготівлі кормів [2].

За показниками рівня виробництва молока і м'яса, яєць на душу населення Житомирщина посідає одне із провідних місць серед областей України. Однак тваринництво щороку поступається своїми позиціями, стає збитковим. Основним чинником, який визначає прибутковість тваринництва, є корми. Щоб домогтися отримання стабільних прибутків від галузі тваринництва, економічно доцільно паралельно працювати над створенням умов для виробництва дешевих та якісних кормів.

Корми є матеріальною субстанцією створення тваринницької продукції. Під час формування собівартості тваринницької та птахівничої продукції вартість кормів порівняно з іншими статтями витрат посідає домінуюче місце, тому найбільшою мірою зумовлює рівень конкурентоспроможності на ринку цих видів продукції. У середньому за 2010–2013 рр. у Житомирській області частка вартості кормів у структурі витрат на виробництво продукції тваринництва становила 49,3% [2].

Протягом останніх років, незважаючи на підвищення цін реалізації на корми, спостерігається тенденція до збільшення питомої ваги покупних кормів у господарствах усіх форм власності Житомирської області. Якщо у 2009 р. у сільськогосподарських підприємствах частка вартості куплених кормів у загальній вартості використаних кормів становила 20,4%, у 2009 р. – 41,9%, то в 2013 р. – 47,7% [2], що стало однією з причин підвищення собівартості тваринницької продукції і зменшення прибутковості галузі. В господарствах необхідно досягти оптимального співвідношення придбаних кормів до власних. Наприклад, дослідженнями американських вчених встановлено, що оптимальним рівнем витрат на придбання кормів для фермерів північного заходу США був визначений рівень 500–549 дол. США на одну корову в рік. Це становило 29% у структурі собівартості молока і забезпечувало одержання в середньому 418 дол. США прибутку на корову. Водночас, витрати на куплені корми на рівні 1–349 дол. США (16% собівартості) та більше 700 (44% собівартості) дол. США забезпечували відповідно 374 та 308 дол. США прибутку в розрахунку на одну корову [3, с. 44]. Функціонування ринку кормів надає змогу приймати рішення щодо ефективності вирощування власних кормів або їх закупівлі.

Триває тенденція до переміщення великотоварного виробництва сільськогосподарської продукції за виробництвом її в особисті селянські господарства. Важливо відзначити, що близько 30% всього поголів'я тварин Житомирської області зосереджено в зоні радіаційного забруднення, що обумовлює потребу забезпечення тваринництва екологічно чистими кормами. Саме ринок кормів є важливим елементом сільськогосподарської ринкової інфраструктури під час вирішення питань екологічної безпеки кормів та тваринницької продукції [4, с. 17].

Основою пропозиції кормів є їх виробництво підприємствами різних форм власності. Кормові ресурси надходять з сіяних і природних кормових угідь. Це зелена маса сіяних і природних трав, які згодують сільськогосподарським тваринам у натуральному вигляді і які слугують сировиною для виготовлення силосу, сінажу, сіна; кормові коренеплоди. Джерелом надходження вказаних кормів є посіви однорічних і багаторічних трав, кукурудзи на зелений корм і силос, кормових коренеплодів і баштанних, а також природні луки та пасовища.

Однак площі сіяних кормових культур, валове виробництво кормів за аналізований період мали тенденцію до зменшення як по Україні, так і зокрема в Житомирській області. Посівна площа кормових культур у Житомирській області в 2013 р. порівняно з 2009 р. зменшилася на 125,9 тис. га, або 40,7%, і займала у загальній посівній площі 25% (за науково обґрунтованими нормами площа під кормовими повинна займати не менше 35%). Порівняно із середнім по Україні наведений показник перевищує на 14,2 пункту. Це пояснюється, тим що більша частина території Житомирської області знаходиться в зоні Полісся, яка є сприятливою для вирощування всіх кормових культур.

Для порівняння зазначимо, що площа сіяних кормових культур в Україні у 1990 р. становила 37,0% у загальних посівах, урожайність кормових культур була більшою на 16,0 ц к. од. з гектара і становила 35,4 ц к. од. з гектара. У Житомирській області у 1990 р. питома вага кормових культур у загальних посівах становила 44,8% з урожайністю 33,8 ц к. од. з гектара, що майже вдвічі більше рівня 2013 р.

Відбулося зменшення частки посівної площі під кормовими культурами на 17,2% у період реформування агропромислового виробництва і переходу до ринкових відносин, яке, на жаль, досить часто було некерованим, супроводжувалося послабленням уваги до кормовиробництва, наданням переваги вигіднішим з комерційної точки зору зерновим, олійним і технічним культурам. Останніми роками зростає питома вага підприємств, розмір посівних площ під кормовими культурами яких сягає 50 га (рис. 1).

У 2013 році питома вага підприємств, посівна площа під кормовими культурами в яких сягає до 50 га, становить 59,2% і лише 0,6% підприємств з площею кормових культур до 3000 га. В області немає жодного сільськогосподарського підприємства з посівною площею під кормовими культурами більше 3000 га через те, що середня площа землекористування становить близько 1500 га.

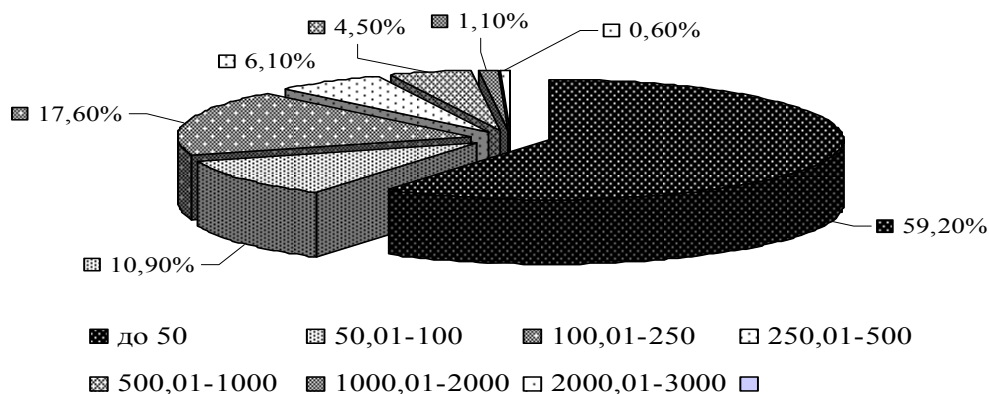

Рис. 1. Групування господарств усіх форм власності за розмірами посівних площ кормових культур у середньому за 2009–2013 рр. у Житомирській області (джерело: побудовано за даними Головного управління статистики у Житомирській області)

Зменшення площі кормових культур за 2009–2013 рр. може бути частково економічно виправданим за рахунок приросту урожайності кормових культур на 1,6 ц к. од./га, хоча урожайність є низькою – 20,5 ц к. од./га (за середньої врожайності передових господарств області 35–40 ц к. од./га). Слід відзначити, що приросту урожайності кормових культур досягнуто за рахунок особистих селянських господарств.

Різке скорочення посівних площ і досить незначне підвищення врожайності, яке призвело до зменшення валового виробництва кормів рослинного походження, в перерахунку на кормові одиниці за всіма категоріями господарств у 2013 році становить 410,2 т к. од., що менше на 204,6 т к. од., або 33,3% порівняно з 2009 роком. Спостерігається зменшення валового збору кукурудзи на силос і зелений корм відповідно на 41,1%. Водночас зросло валове виробництво сіна з однорічних трав на 15,6% і багаторічних трав – на 37,1% (табл. 1).

За допомогою факторного аналізу визначено агрегований вплив факторів на валовий збір по кормових культурах.

Таблиця 1

Визначення впливу окремих факторів на валовий збір кормових культур у Житомирській області

Культури	Площа, тис. га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, тис. т				
	2009 р.	2013 р.	2009 р.	2013 р.	2009 р.	2013 р.	Відхилення, +, –	у т.ч. за рахунок	
								площі	урожайності
Усі категорії господарств									
Кормові коренеплоди	13,8	12,3	359,4	385,4	496,0	474,0	+22	-57,9	+35,9
Кукурудза на силос і з/к	30,2	17,6	166,7	168,5	503,4	296,6	-206,8	-212,3	+5,5
Однорічні трави на сіно	52,2	24,2	23,2	57,8	121,1	139,9	+18,8	-161,8	+180,6
Багаторічні трави на сіно	226,5	146,0	21,3	45,3	482,4	661,4	+179,0	-364,6	+543,6
Сільськогосподарські підприємства									
Кормові коренеплоди	0,5	0,5	322,8	298,6	16,1	14,9	-1,2	0	-1,2
Кукурудза на силос і з/к	29,4	16,6	164,1	192,5	482,5	319,6	-162,9	-246,0	+83,5
Однорічні трави на сіно	37,4	9,3	34,9	57,6	130,5	53,6	-76,9	-161,8	+84,9
Багаторічні трави на сіно	179,4	87,7	28,1	52,9	504,1	463,9	-40,2	-485,1	+444,9
Господарства населення									
Кормові коренеплоди	13,3	11,8	228,9	340,6	304,4	401,9	+97,5	-51,1	+148,6
Кукурудза на силос і з/к	0,8	1,0	133,0	156,8	10,6	15,7	+5,1	+3,2	+1,9
Однорічні трави на сіно	14,8	14,9	48,5	58,4	71,8	87,0	+15,2	+0,6	+14,6
Багаторічні трави на сіно	47,1	58,3	57,6	66,0	271,3	384,8	+113,5	+73,9	+39,6

*Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Житомирській області

$$B_{B3n} = P_{\phi} \times Y_{\phi} - P_{\sigma} \times Y_{\phi}, \quad (1)$$

$$B_{B3y} = P_{\sigma} \times Y_{\phi} - P_{\sigma} \times Y_{\sigma}, \quad (2)$$

де B_{B3n} – відхилення валового збору у звітному році порівняно з базисним за рахунок зміни посівної площі кормових культур;

B_{B3y} – відхилення валового збору у звітному році порівняно з базисним за рахунок зміни врожайності кормових культур;

P_{ϕ} та P_o – посівна площа кормових культур у звітному і базисному роках;

U_{ϕ} та U_o – урожайність кормових культур у звітному та базисному роках.

У результаті проведених розрахунків встановлено, що у всіх категоріях господарств зменшення валового виробництва кормових культур відбулося головним чином за рахунок зменшення посівних площ. Слід відзначити, що найбільший позитивний вплив на показники валового збору кормів у всіх категоріях господарств мали господарства населення, в яких збільшився валовий збір кормів на 35,8%, у тому числі за рахунок підвищення урожайності – на 94,6%. У сільськогосподарських підприємствах валовий збір кормових культур зменшився на 28% за рахунок скорочення площ.

Обсяги виробництва і використання кормів сільськогосподарськими товаровиробниками зменшуються, головними причинами є: зменшення поголів'я, низькі внутрішні ціни на кормові ресурси, диспаритет цін на кормову продукцію і промислові ресурси; падіння купівельної спроможності населення, а звідси – зменшення споживання на 1 особу м'яса, молока, яєць; збитковість та низька рентабельність виробництва тваринницької продукції тощо.

Висновки. Забезпечення сталого виробництва кормів із заданими споживчими властивостями потребує раціонального співвідношення між обсягами виробництва продукції та його матеріально-технічною базою. Нарощування обсягів виробництва кормів можливе на підставі запровадження комплексу технологічних і економічних заходів, спрямованих на ефективне використання земель, виробничих потужностей, людських і матеріальних ресурсів у відповідності до попиту на корми рослинного та промислового походження.

Список використаних джерел

1. Грабчук І.Ф. Тенденції становлення і розвитку ринку кормів / І.Ф. Грабчук // Вісник ЖНАЕУ. – 2009. – № 2 (25), т. 2. – С. 77–84.
  2. Статистичний щорічник Житомирської області за 2013 р. : стат. зб. / за ред. Л.О. Рижкової ; Гол. упр. статистики у Житом. області. – Житомир, 2009. – 503 с.
  3. Organic Agriculture, Environment and food Security. Rome: FAO, 2002. P. 7.
  4. Кроп П.Б. Економічні відносини між новими організаційними формуваннями в кормовиробництві / П.Б. Кроп // Зб. наук. пр. УДАУ. – 1994. – С. 46–49.
-